

Medicul general de brigadă în rezervă Ioan Cantacuzino

**Plutonier adjutant
EUGEN-DORIN SPĂTARU¹**

S-a născut la 21 noiembrie 1863 la București², într-o familie cu vechi rădăcini boierești, fiind fiul lui Ioan C. Cantacuzino, jurist și om politic, fost ministru al Justiției în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, și a Maria Mavros, fiica generalului Nicolae Mavros, secretarul generalului Pavel Kiseleff. A fost o familie numeroasă, viitorul savant având nu mai puțin de nouă surori.

A beneficiat, de mic copil, de o educația aleasă, cu școala începută în țară cu profesori particulari, și continuată începând din 1879 la prestigiosul Liceu „Louis le Grand” din Paris, pe care l-a absolvit în anul 1882, cu rezultate deosebite. S-a înscris la Universitatea din Sorbona - Paris, urmând cursurile Facultății de Litere și Filosofie în perioada 1882-1885.

Ca un bun român, crescut în educația dragostei de țară, a revenit în țară pentru satisfacerea obligațiilor militare. În baza studiilor superioare pe care le avea, a fost încorporat ca soldat bacalaureat la 25 noiembrie 1885 în cadrul Regimentului 1 Geniu din București³. Aici va obține gradul de caporal bacalaureat la 26 martie 1886. La 25 mai 1886 a încheiat perioada de instruire, fiind avansat la gradul de sergent bacalaureat, la 10 iulie 1886⁴.

Ulterior, în baza examenului susținut, prin Î.D.R. nr. 2415 din 31 august 1886, a fost avansat la gradul de sublocotenent de rezervă în arma infanterie, la 30 august 1886⁵, și repartizat ca ofițer de rezervă în cadrul Corpului 2 Armată, la Regimentul 5 Dorobanți „Vlașca”.

Odată obligațiile militare satisfăcute, s-a reîntors în Franța pentru continuarea studiilor. A urmat cu rezultate deosebite cursurile Universității din Sorbona, la Facultatea de Științe Naturale între 1886 și 1891, și în paralel, Facultatea de Medicină, începând cu 1887, pe care o va absolvi în mod strălucit cu obținerea titlului de doctor în medicină la 12 iulie 1894, cu teza „*Recherches sur le mode de destruction du vibron cholérique dans l'organisme*” („*Cercetări asupra modului de distrugere a vibrionului holerici în organism*”). Între anii 1889 și 1891 execută diferite servicii spitalicești.

Revine în țară și obține un post de profesor suplinitor de morfologie animală la Facultatea de Științe din Iași între 1894-1896. În paralel face conferințe de geologie și dă consultații medicale.

În baza studiilor medicale superioare avute, prin Î.D.R. nr. 3355 din 19 iulie 1895, i s-a acordat gradul de medic de batalion fără stagiu de rezervă⁶ la 1 august 1895⁷, și repartizat ca medic de rezervă în cadrul Corpului 4 Armată.

În anul 1896 își dă demisia din funcția de profesor, se căsătorește cu domnișoara Elena Balș și se reîntoarce la Paris. Dovada buneii aprecieri și a pregătirii sale a constituit-o și angajarea sa în calitate de intern la Laboratorul lui „Iliia Mecinikov” din cadrul Institutului „Pasteur” Paris în perioada 1896-1901. De la 21 decembrie 1901, ocupă postul de profesor la catedra de medicină experimentală la Facultatea de Medicină București, catedră nou înființată, dedicându-se cu dăruire și pasiune operei didactice și științifice medicale. Înființează Laboratorul de medicină experimentală la Institutul de Bacteriologie. Își continuă activitatea de cercetare de laborator pentru studierea și crearea mijloacelor de combatere a unor boli foarte răspândite și deosebit de grave în epocă, cum ar fi: holera, malarie, tuberculoza, scarlatina, tifosul exantematic, etc.

În perioada 1904-1911, organizează, cu rezultate deosebite, o campanie de combatere a malariei în rândul populației civile și armatei. Din păcate, resursele financiare au făcut ca această activitate să fie întreruptă. În anul 1905 a început prepararea serului antidizenteric.

Între anii 1908-1910, a îndeplinit funcția de director al Serviciului Sanitar Civil. În această perioadă, a înființat sanatoriile de la Bisericiani, Bârnova, Nifon, Cărbunești și Filaret, precum și laboratoarele de bacteriologie și igienă de la Craiova, Galați, Constanța, Iași, și Sulina.

Cu o altă mare provocare se va confrunta în perioada celui de-al Doilea Război Balcanic. În anul 1913, a coordonat activitatea de combatere a epidemiilor de febră tifoidă și holeră asiatică apărute în rândul militarilor români, pe timpul campaniei din Bulgaria, luând măsuri eficiente, într-un termen extrem de scurt. A fost ajutat de un mic grup de colaboratori, medici cu mare experiență. Astfel, în doar trei săptămâni au fost preparate 900.000 doze de vaccin antiholeric, administrate atât militarilor cât și civililor, cu luarea unor măsuri stricte de igienă și carantină. Dr. Cantacuzino și-a asumat o mare răspundere și provocare, vaccinând militarii în plină epidemie, în lipsa unor studii științifice adecvate. Riscurile au fost imense, dar asumate. Din păcate, epidemia a provocat 1.611 de decese în rândul armatei române⁸.

Pentru modul strălucit în care a coordonat această activitate, a fost avansat, în baza Î.D.R. nr. 5112 din 25 iulie 1913, la gradul de medic căpitan de rezervă la 1 iulie 1913⁹, fiind repartizat ca ofițer sanitar de rezervă în cadrul Corpului 2 Armată.

Mai mult decât atât, doar la câteva luni, în baza Î.D.R. nr. 7166 din 24 decembrie 1913 a fost avansat la gradul de medic maior de rezervă, cu data de 1 ianuarie 1914¹⁰. Probabil a fost singura avansare la un termen atât de scurt a unui ofițer în epoca respectivă, în condițiile existenței unor stagii în grad de ani de zile chiar și pentru ofițerii activi din unitățile combatante. Încă o dată, meritele științifice îi erau recunoscute.

Prin Decizia ministerială nr. 375 din 16 iulie 1914, medicul maior de rezervă Ioan Cantacuzino a fost mutat, începând de la 1 iulie 1914, ca ofițer sanitar de rezervă în cadrul Direcției a 6-a Sanitară din Ministerul de Război¹¹.

La declanșarea mobilizării Armatei Române, la 15 august 1916, a fost încadrat în funcția de medic-șef igienist în cadrul Serviciului Sanitar al Marelui Cartier General. Pentru prevenirea răspândirii unor boli în condițiile unei igiene precare, a elaborat *Instrucțiunile pentru tratamentul preventiv și curativ al tetanosului*, în anul 1916, un instrument extrem de util medicilor pentru contracararea complicațiilor apărute în urma rănilor.

La 1 noiembrie 1916, a fost avansat la gradul de medic locotenent-colonel de rezervă, pentru activitatea deosebită pusă în slujba tratării răniților și bolnavilor. Iar de la 1 februarie 1917, va îndeplini funcția de director general al Sănătății Publice militare și civile.

În acei ani grei ai Primului Război Mondial, medicina militară se va confrunta cu mari provocări, atât din cauza bolilor și epidemiilor care secerau fără milă multe vieți omenești, militare și civile, a răniților într-un număr extrem de mare, unii cu răni foarte grave, a condițiilor inerente unei campanii de durată, de retragere a armatei în Moldova, a condițiilor impropii de realizare a actului medical, a lipsei mijloacelor sanitare și echipamentelor. Și corpul medical, alături de unitățile operative, și-a dat tributul de sânge pentru apărarea meleagurilor strămoșești.

La propunerea prof. Ioan Cantacuzino, a fost aprobat Statutul-regulament al Societății medico-chirurgicale a frontului ruso-român (Société médico-chirurgicale du front russo-roumain), înființată la 23 ianuarie 1917, la Iași, și în cadrul căreia a îndeplinit funcția de președinte (alături de un medic francez și unul rus). Societatea va funcționa până la 4 iulie 1917.

A avut o contribuție deosebită în combaterea epidemiilor de tifos exantematic apărută în Moldova la începutul lunii ianuarie 1917 și

care a atins punctul culminat în luna martie, pentru ca ulterior să fie eradicată în luna iunie 1917, în perioada următoare fiind consemnate doar cazuri izolate. În acest sens, au fost luate măsuri profilactice, de internare obligatorie a tuturor bolnavilor în spitale, instituirea zonelor de carantină, controlul sever al populației civile atinsă de boală într-un număr mai mare decât militarii, a localităților, precum și luarea unor măsuri riguroase de deparazitare și igienă.

Prin Î.D.R. nr. 465 din 23 mai 1917¹², a fost numit președintele Comitetului Consultativ Sanitar al Armatei¹³, iar la 1 septembrie 1917, i s-a acordat gradul de medic colonel de rezervă.

După război, s-a implicat în mod activ, în realizarea idealului de veacuri al românilor, Unirea într-o țară mare și puternică. A fost membru al Consiliului Național al Unității Române de la Paris, din iunie 1918, și delegat la Conferința de Pace de la Paris (1919), unde a susținut cu argumente, tărie și convingere drepturile românilor. Alături de marele diplomat Nicolae Titulescu a fost unul dintre semnatarii, din partea română, a Tratatului de la Trianon, din 1920. În perioada 1 decembrie 1919 - 13 martie 1920, profesorul Cantacuzino a îndeplinit funcția de ministru al Sănătății.

Pe plan profesional, a continuat opera de modernizare a sistemului medical românesc, îmbinând cu talent și dăruire atât cariera didactică deosebită, pe cea de cercetare științifică în domeniul medicinei cât și pe cea din domeniul conducerii instituțiilor medicale. Pe baza experienței acumulate a înființat, în anul 1921, Institutul de Seruri și Vaccinuri din București¹⁴, ce va deveni o instituție de o mare importanță în perioada următoare.

Ca o recunoaștere a meritelor sale în cele două campanii militare, în care și-a pus cu dăruire și curaj, cu profesionalism și mult patriotism,

întreaga sa pricepere și devotamentul în slujba salvării vieților militarilor și civililor, prin Î.D.R. nr. 1345 din 12 mai 1928, i s-a acordat gradul de medic general de brigadă în rezervă, la 10 mai 1928¹⁵. O carieră militară în care a trecut prin toate gradele, de la soldat la general. De menționat și faptul că toate gradele de ofițer le-a primit în calitate de ofițer de rezervă, fiind un caz unic în istoria armatei noastre din acea perioadă.

În conformitate cu Î.D.R. nr. 1829 din 11 iunie 1929, la 1 aprilie 1929, medicul general de brigadă în rezervă Ioan Cantacuzino, a fost trecut în retragere pentru limită de vârstă¹⁶.

Pe plan administrativ, a îndeplinit funcția de Efor al Spitalelor civile, iar în guvernul condus de prof. Nicolae Iorga a fost numit, prin Î.D.R. nr. 1359 din 18 aprilie 1931, în funcția de ministru Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale, funcție deținută în perioada 18 aprilie 1931-31 mai 1932. De asemenea, a fost ales în Senatul României, în 1931. Și-a adus o contribuție deosebită la elaborarea Legii sanitare și de ocrotire nr. 236 din 14 iulie 1930¹⁷, cunoscută drept „Legea Cantacuzino”.

A desfășurat și o activitate publicistică de specialitate, înființând și conducând, din 1905, „Revista Științelor Medicale” și Revista „Viața Românească” (1907).

Profesorul Cantacuzino fost unul dintre întemeietorii școlii naționale de microbiologie, imunologie și medicină experimentală. În anul 1906 a înființat Filiala română a Societății de Biologie din Paris, în 1907 devine membru al Oficiului Internațional de Igienă, membru corespondent al Societății de Pathologie exotique, membru corespondent străin la Societatea de Biologie din Paris din 1913, membru al Biroului Internațional al Muncii de la Geneva, președinte al Societății de Hematologie, președinte al Congresului Internațional de Istoria Medicinii, etc.

Pentru activitatea deosebită efectuată pe tărâmul științelor medicale, a fost ales membru corespondent (24 mai 1911) și membru titular al Academiei Române (30 mai 1925). De asemenea, numeroase universități din străinătate, i-au acordat titlul de „Doctor honoris causa”. Această recunoaștere a meritelor științifice a primit-o din partea Universităților din Lyon (1922), Bruxelles (1924), Montpellier (1930), Atena (1932) și Bordeaux (1934).

În anul 1933, devine președinte al Societății de Istoria Medicinii, fiind și nominalizat pentru Premiul Nobel, pentru lucrarea „*Contribuții la studierea imunității la nevertebrate și a imunității de contact*”. De altfel, profesorul Cantacuzino este și cel care a introdus în medicină termenul de „imunitate de contact”. Totodată, prezidează Congresul de Tuberculoză, unde propune înființarea Ligii contra Tuberculozei.

Pentru întreaga operă științifică în slujba semenilor, în lupta cu bolile, dar și pentru o îndelungată carieră didactică, a fost decorat cu numeroase ordine și medalii, românești și străine: Medalia „Virtutea Militară” de Aur de război (Î.D.R. nr. 5852 din 11 octombrie 1913)¹⁸, Ordinul „Steaua României” în grad de Cavaler (1921), Ordinul „Meritul Sanitar” clasa I, „Legiunea de Onoare” în grad de Comandor (1918) și Medalia de Aur a „Recunoștinței franceze” (1919).

La 5 ianuarie 1934 cade grav bolnav de pneumonie. Cu toate eforturile depuse, profesorul Ioan Cantacuzino a decedat la 14 ianuarie 1934 la București.

DOCTOR BRIGADE GENERAL (R) IOAN CANTACUZINO

The activity of a great personality – doctor brigade general (r) Ioan Cantacuzino is presented in a synthesis. There are information regarding his military career and his researches undertaken in the medical field.

Keywords: Ioan Cantacuzino, military medicine, First World War, Nobel Prize, outbreak of an infectious disease..

NOTE

- 1 Inspectoratul de Jandarmi Județean Arad.
- 2 Pentru a elimina orice confuzie cu privire la data nașterii, conform calendarului în vigoare la acea dată, savantul s-a născut în ziua de 13/25 noiembrie 1863, la ora 10 seara, după cum e înscris în registrul de nașteri al Bisericii Krețulescu.
- 3 Stagiul militar ca bacalaureat a devenit echivalent cu cel de militar cu termen redus.
- 4 „Anuarul Armatei Române” din 1886.
- 5 „Monitorul Oastei” nr. 32 din 15 septembrie 1886.
- 6 Echivalent cu gradul de medic locotenent.
- 7 „Monitorul Oastei” nr. 34 din 29 iulie 1895.
- 8 Pe larg în Colonel (rz) dr. Gheorghe Sanda, *Istoria medicinei militare românești*, Fundația „General-maior dr. Constantin Zamfir”, București, 1996, pp. 290-292.
- 9 „Monitorul Oastei” nr. 34 din 5 august 1913.
- 10 „Monitorul Oastei” nr. 2 din 6 ianuarie 1914.
- 11 „Monitorul Oastei” nr. 32 din 21 iulie 1914.
- 12 „Monitorul Oastei” nr. 55 din 31 mai 1917.
- 13 Acesta fusese desființat la declanșarea mobilizării.
- 14 Astăzi, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare Medico-Militară „Cantacuzino”, aflat în subordonarea Ministerului Apărării Naționale.
- 15 „Monitorul Oastei” nr. 19 din 20 mai 1928 și „Monitorul Oficial” nr. 111 din 23 mai 1928.
- 16 „Monitorul Oastei” nr. 26 din 25 iulie 1929.
- 17 „Monitorul Oficial” nr. 154 din 14 iulie 1930.
- 18 „Monitorul Oficial” nr. 156 din 11 octombrie 1913.